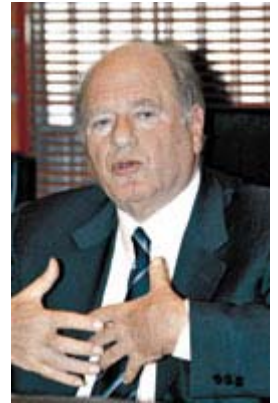

«Η δωρεάν Παιδεία έχει εκλείψει από καιρό»

Του ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Δ. ΑΡΣΕΝΗ, βουλευτή ΠΑΣΟΚ Α' Αθήνας, πρώην υπουργού Παιδείας

Το μέτωπο της Παιδείας ανοίγει πάλι. Τα λάβαρα έχουν υψωθεί, τα φορτισμένα συνθήματα παίρνουν υπερφυσικές διαστάσεις και συσπειρώνουν ετερόκλητες δυνάμεις. Και όμως, για ένα τόσο σοβαρό θέμα, θα ταίριαζε μια νηφάλια συζήτηση, ουσιαστικού περιεχομένου. Δεν θέλω να χάσω την ελπίδα ότι, έστω και στο παρά πέντε, θα μπορέσουμε τουλάχιστον να συζητήσουμε πού διαφωνούμε, αν πράγματι διαφωνούμε, πώς εκτιμούμε τις αλλαγές που συντελούνται σε παγκόσμιο επίπεδο στο χώρο της εκπαίδευσης και ποιους στόχους θέτουμε για την Ελλάδα. Οι παρακάτω παρατηρήσεις και προτάσεις είναι σ' αυτό το πνεύμα.

1 Δημόσια Δωρεάν Παιδεία: Πράγματι, το άρθρο 16 του Συντάγματος κατοχυρώνει το δικαίωμα δωρεάν Παιδείας σε όλες τις βαθμίδες, στα κρατικά εκπαιδευτήρια και ορίζει ότι η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από το δημόσιο (ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου). Το ερώτημα όμως στο οποίο οφείλουμε να απαντήσουμε, χωρίς υπεκφυγές, είναι αν το άρθρο 16 στάθηκε αρκετό να θωρακίσει τη δημόσια δωρεάν παιδεία, ή ακόμα εάν το άρθρο αυτό ισχύει στην πράξη. Για δωρεάν παιδεία ούτε λόγος να γίνεται. Έχει εκλείψει από καιρό. Τη γενικά υποβαθμισμένη Παιδεία την πληρώνει ο πολίτης πολύ ακριβά. Λιγότερο εμφανής είναι η βαθμιαία ιδιωτικοποίηση του πανεπιστημιακού χώρου. Η μορφή χρηματοδότησης των προγραμμάτων έρευνας και των μεταπτυχιακών έχει οδηγήσει σε μια ιδιόρρυθμη ιδιωτικοποίηση των κρατικών πανεπιστημίων που εντείνεται από την ιδιοποίηση της διοίκησης πολλών τμημάτων και σχολών από κλειστές ομάδες. Εξάλλου, ένα μεγάλο μέρος των νέων έχουν σπουδάσει με δικά τους έξοδα σε πανεπιστήμια του εξωτερικού και στα λεγόμενα «κέντρα ελευθέρων σπουδών» που συνεργάζονται με ξένα πανεπιστήμια (η αναγνώριση των επαγγελματικών τους δικαιωμάτων ρυθμίζεται ήδη από διατάξεις του κοινοτικού δικαίου).

Το αίτημα λοιπόν δημόσιας δωρεάν παιδείας δεν ικανοποιείται με μια απλή αντίσταση στην αλλαγή του άρθρου 16 που, όπως είπαμε, έχει ουσιαστικά καταστρατηγηθεί. Παραδόξως, επιβάλλει την αλλαγή του άρθρου 16 και της κοινής νομοθεσίας για την κατοχύρωση της Παιδείας ως δημοσίου αγαθού, την αναβάθμιση του ρόλου των κρατικών πανεπιστημίων και τον αποτελεσματικό έλεγχο λειτουργίας των μέχρι σήμερα ανεξέλεγκτων ιδιωτικών κέντρων σπουδών.

2 Ιδιωτικά Πανεπιστήμια: Όσοι προτείνουν την αναθεώρηση του άρθρου 16, ώστε να επιτρέπεται η λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων δεν έχουν κοινή ιδεολογική αφετηρία. Τουλάχιστον δύο ιδεολογικά ρεύματα, διαφορετικών κατευθύνσεων, τέμνονται σ' αυτό το σημείο. Η μια σχολή σκέψης που προέρχεται από την ιδεολογική μήτρα του νεοφιλελευθερισμού, αποδέχεται την αναθεώρηση του άρθρου 16 ως σωτήριο μέτρο για την αναβάθμιση της Παιδείας. Υποστηρίζεται ότι ο ανταγωνισμός, όπως σε όλες τις αγορές, θα βελτιώσει την ποιότητα των σπουδών και θα αναγκάσει τα κρατικά πανεπιστήμια να κινηθούν και αυτά προς μια βελτιωτική κατεύθυνση. Χωρίς να ομολογείται ανοικτά, είναι σαφές ότι οι ρυθμίσεις για την παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών από τα ιδιωτικά πανεπιστήμια πρέπει, κατά την άποψη αυτή, να περιοριστούν στις αναγκαίες προϋποθέσεις για τη λειτουργία του ανταγωνισμού. Η άλλη σχολή σκέψης έχει μια εντελώς διαφορετική αφετηρία. Επιμένει στην άποψη ότι η διασφάλιση του δημοσίου αγαθού της παιδείας επιτυγχάνεται με τη λειτουργία αναβαθμισμένων δημόσιων πανεπιστημίων. Από την άλλη μεριά, αναγνωρίζει ότι οι παγκόσμιες εξελίξεις στο χώρο της παιδείας καθιστούν αναπόφευκτη τη λειτουργία και ιδιωτικών πανεπιστημίων με τον έναν ή τον άλλον τρόπο. Αντί να εθελουφλούμε, πρέπει, κατά την άποψη αυτή, να προσδιορίσουμε σαφώς κάτω από ποιους όρους και προϋποθέσεις θα επιτραπεί η λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων δίπλα στον κύριο κορμό της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης που είναι τα κρατικά πανεπιστήμια. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από την αλλαγή πολιτικής μεγάλων και υψηλού κύρους πανεπιστημίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των ΗΠΑ και του Καναδά που, αντί να δέχονται ξένους φοιτητές στα μητροπολιτικά τους κέντρα, ιδρύουν τώρα παραρτήματα σε περιοχές υψηλής ζήτησης πανεπιστημιακών σπουδών. Η Νοτιοανατολική Ευρώπη και η Μέση Ανατολή είναι περιοχές υψηλού ενδιαφέροντος και η Ελλάδα, με τις κατάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις, μπορεί να γίνει κέντρο παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών για την ευρύτερη περιοχή.

3 Η σημασία του Εκτελεστικού Νόμου: Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι η αντίσταση στην αναθεώρηση του άρθρου 16 είναι μια μάταιη μάχη οπισθοφυλακής. Από την άλλη μεριά, η αναθεώρηση του άρθρου 16 δεν πρέπει να προχωρήσει εάν δεν εξασφαλισθεί ευρύτατη συναίνεση για τις βασικές τουλάχιστον διατάξεις του εκτελεστικού νόμου που θα ρυθμίζει τα της λειτουργίας των πανεπιστημίων. Το κλειδί, λοιπόν, είναι ο εκτελεστικός νόμος. Γι' αυτό θα πρέπει να προβλεφθεί ότι για τη ψήφισή του θα απαιτείται αυξημένη πλειοψηφία. Δεδομένων των διαφορετικών ιδεολογικών ρευμάτων που στηρίζουν, κατ' αρχήν, την αναθεώρηση του άρθρου 16, θα ήταν ανεύθυνο να αφήναμε μια απλή πλειοψηφία να αποφασίσει για μια σειρά από θέματα που δεν έχουν καν συζητηθεί. Ενδεικτικά μόνο αναφέρω τα εξής:

- i) Οι σχέσεις δημόσιων-ιδιωτικών πανεπιστημίων θα είναι ανταγωνιστικές ή «συνεργατικές»; Θα επιτρέπονται συνεργασίες μεταξύ τους σε θέματα έρευνας ή εκπαίδευσης;
- ii) Θα εξακολουθήσουν τα κρατικά πανεπιστήμια να είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου; Ποιες θα είναι οι συνέπειες της τυχόν αλλαγής του νομικού καθεστώτος τους;
- iii) Ποιοι θα είναι οι όροι και οι προϋποθέσεις για την έγκριση και τη λειτουργία ιδιωτικού πανεπιστημίου;
- iv) Πώς θα ελέγχεται η ποιότητα των σπουδών, πώς θα εξασφαλίζεται η αξιοκρατική επιλογή και εξέλιξη καθηγητών και πώς θα πιστοποιούνται οι σπουδές; Θα υπάρξει Ανεξάρτητη Αρχή πιστοποίησης και αξιολόγησης;
- v) Θα δύνανται ιδιωτικά πανεπιστήμια να αντλούν κρατικούς ή κοινοτικούς πόρους για έρευνα και κατάρτιση; Θα επιδοτούνται σπουδές φοιτητών (π.χ. κρατικές υποτροφίες);

Είναι δυνατόν να επιτευχθεί μια, κατ' αρχήν, πολιτική συναίνεση για τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά του εκτελεστικού νόμου; Αναγνωρίζω ότι η πίεση χρόνου και το περιρρέον προεκλογικό κλίμα καθιστά δύσκολο αυτό το ενδεχόμενο. Αλλά δεν θα το απέλκω. Οφείλουμε, κατά τη γνώμη μου, να το επιχειρήσουμε και αν δεν το κατορθώσουμε, τουλάχιστον θα έχουμε κατευσίσει τη συζήτηση στα ουσιαστικά θέματα και θα έχουμε μια σαφή εικόνα των διαφορών και εκκρεμών ζητημάτων. Σ' αυτό το πλαίσιο, θα μπορέσουμε να ζυγίσουμε καλύτερα αν ενδείκνυται οι αποφάσεις της Αναθεωρητικής Βουλής για το άρθρο 16 να ληφθούν με αυξημένη πλειοψηφία των 180 βουλευτών.

1. Προτιμώ να χρησιμοποιώ αυτόν τον όρο σε αντιδιαστολή με το δημόσιο πανεπιστήμιο. Οι όροι «μη κρατικά», «μη κερδοσκοπικά», «κοινωνική» πανεπιστήμια, παρά τις νομικές διαφορές ανάμεσά τους, ελάχιστα διαφοροποιούνται στην πράξη